

Ivan Golub

Mallinova 24, HR–10000 Zagreb
ivan.golub@zg.htnet.hr

Kob groba Franje Petrića: Traganja

Sažetak

Podrobna istraživanja o Petrićevu grobu, provedena u crkvi Sv. Onofrija u Rimu, u Muzeju Torquata Tassa u Rimu i u literaturi o Tassu urodila su spoznajom o karakteru odnosa između Franje Petrića i kardinala Cinzija Aldobrandinija za vrijeme Petrićeva rimskog razdoblja: Petrić je bio službeni dvorski filozof kardinala Aldobrandinija, državnog tajnika Papinske države i nećaka pape Klementa VIII. Kardinal Aldobrandini, tijesno povezan s Torquatom Tassom, najvjerojatnije je odlučio da Petrić bude ukopan u Tassov grob u crkvi sv. Onofrija u Rimu, da mu dvorski pjesnik i filozof počivaju zajedno.

Ključne riječi

grob Franje Petrića, Cinzio Aldobrandini, Torquato Tasso, crkva sv. Onofrija u Rimu, Arhiv Aldobrandini

Veli se: »Knjige imaju svoju kob« (»Habent sua fata libelli«). To je istina. Ali i grobovi imaju svoju kob. Tako i grob Franje Petrića.

Franjo Petrić (latinski Patritius, Patricius) umro je 7. veljače 1597. u Rimu. Pokopan je u crkvi sv. Onofrija na Gianicolu, jednom od sedam brežuljaka Rima. Traganje za njegovim grobom poduzeo sam u dva navrata, 1991. i 2006. Kod istraživanja 1991. natpis na jednoj izlizanoj podnoj grobnoj ploči u crkvi sv. Onofrija, (na kojoj je bio pleteni stolac na koji sam umoran od uspona na Gianicolo sjeo) gdje dolazi riječ 'Patritius', potakao me da zaključim, da se tu radi o Petrićevu prezimenu. I napisao sam pjesmu »Na grobu Frane Petriševića«:

E, Patritius!
Ne ljuti se!
Ovo su stope iz domovine.
Nisam došao stresti domovinski prah.
A kako ne skidam s obuće prašinu
I na nikoga je ne stresam
Ovo je ona iz doma.
Otrti ću je fuis lacrimis¹

Istog sam dana o tome napisao i pismo prof. dr. Ljerkii Schiffler kao znalcu života i djela Franje Petrića.

Kod istraživanja 2006. doći ću međutim do spoznaje, da riječ 'Patritius' ovdje nije vlastito nego staleško ime 'patricij', 'plemić'. Iste sam godine poduzeo

1

Ivan Golub, *Oči* (Zagreb: Naprijed 1994), p. 48. Zbirka u kojoj je ova pjesma objavljena dobila je najvišu nacionalnu nagradu za po-

eziju 1994. »Vladimir Nazor«, i ponovno izašla i 1995.

podrobna istraživanja o Petrićevu grobu, *in situ* u crkvi sv. Onofrija, i u Muzeju Torquata Tassa te u literaturi.

U »Nekrologiju« samostana sv. Onofrija piše:

»Dana 7. veljače (1597.) umro je gospodin Franjo Petrić, filozof presvijetloga kardinala sv. Jurja, i pokopan je u glavnoj kapeli u grobu gospodina T. Tassa« (»A di 7 febbraio /1597/ morse il Signore Francesco Patrici filosofo dell' Illustrissimo Cardinale San Giorgio, et è sepolto nella capella maggiore nella sepoltura del Signore T. Tasso«).²

Rekli bismo za ovaj štur zapis: »Koliko riječi. toliko pitanja, toliko nepoznanica.«

Nameće se najprije pitanje, tko je zagonetni »kardinal sv. Jurja«. Potom pitanje, zašto je Petrić pokopan u grobu Torquata Tassa i na čiju pobudu? Idemo redom.

Petrić je nazvan »filozofom kardinala sv. Jurja« Tko je imenom i prezimenom taj kardinal? Ovdje je nazvan ne prezimenom, nego imenom crkve koju kao kardinal nosi u naslovu, posjeduje. Kardinali naime imaju svaki jednu crkvu u Rimu, oni su njeni naslovnici. Trag je to i znak davnih vremena kada je rimsko svećenstvo biralo papu. Sada ga biraju kardinali. No da bi se očuvao običaj da rimski kler bira papu, svaki kardinal u Rimu ima jednu crkvu. On je njen naslovnik. I nekada su kardinali nazivani ne po svom imenu i prezimenu, nego po crkvi koju imaju u naslovu. Ovdje je upravo to slučaj. Petrić je nazvan filozofom kardinala koji ima u naslov crkvu sv. Jurja. A koji je to kardinal? Konkretno tko je 1597., kad je Petrić umro, bio naslovnik crkve sv. Jurja u Rimu? To je u to vrijeme bio kardinal Cinthius Aldobrandinus, ili talijanski: Cinzio Aldobrandini. Nećak tada vladajućeg pape Klementa VIII., koji se zvao prije Ippolito Aldobrandini. Kardinal Cinzio je uz drugoga nećaka kardinala Petra Aldobrandinija bio državni tajnik Klementa VIII., dok ga mlađi kardinal Petar Aldobrandini nije izgurao.

Kako je u ono doba kardinal-nećak bivao državnim tajnikom vladajućega pape, događalo se da bi na tu diplomatsku visoku službu došao, snagom krvnog srodstva i zaslugom nepotizma, a ne i snagom osobne diplomatske nadarenosti čovjek kojemu ta dužnost nije ležala. Čini se da je to bio slučaj s kardinalom Cinzium Aldobrandinijem. Njemu je više ležao smisao za umjetnost i znanost. Njegov dom bilo je središte Akademije koja se bavila književnošću i politikom, i bila utočište književnika i umjetnika. U njemu je od 1592. našao gostoprimstvo Torquato Tasso, slavni pjesnik. Cinzio Aldobrandini osobno je radio oko izdavanja Tassova spjeva *Gerusalemme conquistata*, preuzeo na sebe troškove tiskanja, a prihod ustupio Tassu. Djelo je izašlo 1593. Tasso mu se odužio posvetivši mu pjesan »Dialogo delle imprese«, i ispjevavši pjesmu prigodom Cinzijeve uzdignuća na čast kardinala. Kardinal Cinzio Aldobrandini bio je duša pothvata kojim je vladajući papa Klement VIII. Aldobrandini, koji je bio prijateljski i zaštitnički povezan s Tassom, na Campidogliu ovjenčava Tassa kao pjesnika.³ No dan uoči svečanoga čina 25. travnja 1595. Tasso je umro u samostanu kraj crkve sv. Onofrija u Rimu. Tasso je odredio kardinala Cinzia Aldobrandinija za svojega baštinika. Kardinal se dao na skupljanje Tassovih rukopisa kako bi se objavila njegova sabrana djela. No nikome nije dao da se toga lati.⁴ Sam pak nije, čini se, sabrana djela Tassova nikad izdao.

Slično je bilo i s grobnom pločom Torquata Tassa. Tasso je naime pokopan u crkvi sv. Onofrija, koja je spojena sa samostanom redovnika jeronimovaca (*ieronimiani*), gdje je Tasso i umro. Grob mu je bio nadomak glavnoga oltara. No nad grobom nije postavljena ni ploča ni bilo kakav natpis koji bi označivao mjesto Tassova ukopa. Bilo je očekivati da će mu kardinal Cinzio

Aldobrandini kao prijatelj i poštovatelj postaviti grobnu spomen-ploču. No on toga nije učinio. (U to je doba bio na vrhuncu njegov sraz s drugim kardinalom nećakom pape Klementa VIII. – kardinalom Petrom Aldobrandinijem. I kard. Cinzio Aldobrandini imao je mukā i drugima zadavao muke, poglavito papi Klementu VIII.) Možda i zato što je namjeravao podići spomenik dostojan velikog pjesnika i prisnog prijatelja. No »bolje« odnosno »najbolje« je nekad grobar »dobroga«, pa niti se učini ono »bolje« niti ono »dobro«. Dosta, »najbolje« je nekad neprijatelj »boljega« i »bolje« neprijatelj »dobroga«. Kad je prilikom jubilarne svete godine 1600. došao u Rim Giovanni Battista Manso, koji će biti prvi Tassov životopisac (1621.), potražio je u crkvi sv. Onofrija grob pokojnoga prijatelja Torquata Tassa, no nije našao ni traga njegovu grobu. Redovnici jeronimovci su, međutim znali, mjesto Tassova ukopa. Manso je htio na tom mjestu podići dostojan grobni spomenik Tassu, što su živo željeli i redovnici jeronimovci, no kardinal Cinzio Aldobrandini to nije dopustio. A kako je on bio oporučni Tassov baštinik, zacijelo je njegova riječ bila odlučujuća. Obećao je da će on postaviti spomenik. Manso se morao zadovoljiti skromnim znakom na mjestu Tassova ukopa, kako bi hodočasnici i stranci mogli naći mjesto gdje se nalaze kosti i prah Tassov. U međuvremenu, 1601. je Tassov grob s mjesta nadomak glavnoga oltara, zbog preuređenja crkve sv. Onofrija, premješten i spomen-pločom obilježen. I kad je Manso poslije pet godina došao u Rim radi poslova oko konklava poslije smrti Klementa VIII. utvrdio je da kardinal Cinzio Aldobrandini nije ispunio obećanje, nije postavio grobni spomenik Tassu. Ovog puta je stvar uzeo u ruke kardinal Bonifazio Bevilacqua iz Ferrare. I 1608. postavljen je dostojan spomenik i natpis Torquatu Tassu. A 1. siječnja 1610. umire kardinal Cinzio Aldobrandini i pokopan je u crkvi San Pietro in vinctoli, čijim je bio tada naslovnikom, pošto je premješten od naslovnika crkve sv. Jurja. Tu, u crkvi sv. Petra u okovima, već je počivao hrvatski sitnoslikar Julije Klović.

Tog i takvoga kardinala Cinzija Aldobrandinija bio je Franjo Petrić filozof. Znano je da je Petrić bio profesor filozofije u Rimu. Iz »Nekrologija« saznajemo da je bio osobni, reklo bi se službeni, dvorski filozof kardinala Cinzia, nećaka pape Klementa VIII.

U »Nekrologiju« naime piše:

»A di 7 febbraio (1597) morse il Sig. Francesco Patrici, filosofo dell' Ill.mo Car.le S. Giorgio, et e sepolto nella capella maggiore nella sepoltura del Sig. T. Tasso«.

Slično je u Maticama mrtvih zabilježena smrt i ukop Julija Klovića dvadesetak godina prije:

»A di 3 (Gennaio 1578) morse ms Giulio Miniator' dell' Ill.mo Farnese fu portato a S. Pietro in vinctoli t. 4«.⁵

Julije Klović je u »Maticama umrlih« nazvan »sitnoslikar kard. Farnesea« (»miniature dell' Ill.mo Farnese«). A Petrić je u »Nekrologiju« nazvan »Fi-

2

Angelo Solerti, *Vita di Torquato Tasso*, sv. I (Torino/Roma: Loescher, 1895), pp. 823–824. Kazivanje u ovom izlaganju tiču se Torquata Tassa poglavito temeljeno na navedenom Solertijevom životopisu Torquata Tassa.

3

Agostino Borromeo, »Clemente VIII«, u: *Dizionario biografico degli italiani*, sv. 26 (Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1982), p. 273.

4

Fasano Guarini, »Aldobrandini (Passeri) Cinzio«, u: *Dizionario biografico degli Italiani*, sv. 2 (Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1960), pp. 102–104.

5

Ivan Golub, »Prilog datiranju života Jurja Julija Klovića«, *Peristil. Zbornik radova za povijest umjetnosti XXIV/26* (1983), pp. 127–130.

lozof kard. sv. Jurja« (»Filosofo dell'Ill.mo Car.le S. Giorgio«). Klović je bio dvorski minijaturist. I stanovao u dvoru kardinala Farnesea. Možemo po sličnosti zaključiti da je i Petrić kao filozof kardinala Cinzia stanovao u njegovom dvoru. Po dolasku u Rim, pozvan od kardinala Ippolita Aldobrandinija za profesora platonske filozofije na rimskom sveučilištu La Sapienza, Petrić je zacijelo stanovao ondje gdje mu je svojim pismom od 5. listopada 1591. iz Rima kardinal Ippolito Aldobrandini, obećao svoje gostoprimstvo. Pismo kardinala Aldobrandinija završava riječima:

»Što da kažem najzad o tebi, moj Petriću? Zdravo. I voli mene koji tebe jako volim.«⁶

Kardinal Ippolito Aldobrandini piše pismo Franji Petriću još u prosincu, 12. prosinca 1591. gdje spominje razgovor s papom oko Petrićeve plaće na učiteljskoj stolici (katedri) Sveučilišta *La Sapienza*, i izražava radost zbog Petrićevog dolaska u Rim.⁷ A za šest tjedana, 30. siječnja 1592., kardinal Ippolito Aldobrandini, Petrićev prijatelj iz vremena studija u Padovi, bit će izabran za papu s imenom Klement VIII.

Iz zapisa u »Nekrologiju« samostana uz crkvu sv. Onofrija doznajemo da je Petrić sahranjen u grobu/grobnici Torquata Tassa. Zašto je tu sahranjen? Tko je to odlučio? Zacijelo kardinal Cinzio Aldobrandini, kojega je Tasso odredio sveopćim svojim baštinikom. Kardinal Cinzio je htio, zacijelo, svojega filozofa Petrića staviti uza svojega pjesnika Tassa, učenjaka uz umjetnika. Kardinal Cinzio nije postavio grobnu ploču Tassu. Da ju je postavio nad Tassovim grobom, bio bi je stavio skupa i Petriću koji je bio u istom grobu.

Posvetili smo puno prostora kratkom zapisu »Nekrologija« o Petriću kao i 2005. ovdje u Cresu zapisu o prijemu Petrića u Hrvatsku kongregaciju sv. Jeronima u Rimu. Iz riječi »filozof kardinala sv. Jurja« otkrili smo mnogo toga. Ona predstavlja ključ odgovora na razna pitanja i poticaj za daljnja istraživanja. Tri riječi, tri značajne riječi o Petriću »filozof kardinala sv. Jurja«, kardinala Cinzija Aldobrandinija. Franjo Petrić je dvorski filozof kardinala Cinzija Aldobrandinija, prijatelja znanosti. Tasso je pjesnik kardinala Cinzija Aldobrandinija, prijatelja književnosti.

Trebalo bi istražiti ostavštinu kardinala Cinzia. Nije li možda Franjo Petrić, udomljen kod kardinala Cinzia, njegov kućni filozof, odredio svojega gospodara sveopćim baštinikom, kao što ga je učinio baštinikom Tasso, odnosno slično kao što je bio Petrićev sunarodnjak Julije Klović učinio oporučno sveopćim baštinikom svojega gospodara kardinala Aleksandra Farnesea, kod kojega je bio udomljen i čijim je bio dvorskim minijaturistom? Možda se u ostavštini kardinala Cinzia Aldobrandinija čuvaju neznani spisi i dokumenti Franje Petrića? Razne isprave i izvorna pisma, možda i zavičajna? Poput izvornika pisama kardinala Ippolita Aldobrandinija pisana Petriću, s kojima Petrić dičio.

Sretna je podudarnost da sam u vrijeme istraživanja o Petriću dobio pismo iz Rima s nadnevkom 13. travnja 2006. dr. Antonelle Fabriani Rojas, voditeljice arhiva Aldobrandini kojeg prenosim u prijevodu s talijanskoga na hrvatski:

»Poštovani prof. Golub,

Pišem Vam na talijanskom jeziku jer mi je rečeno da ga Vi dobro govorite. Vašu adresu dala mi je gospođa Estella Petrić Bajlo u kontaktu sa suprugom prof. Ryana.

Ja sam voditeljica Povijesnog arhiva Aldobrandini (*Archivio storico Aldobrandini*) i upravo istražujem intelektualne i osobne odnose Klementa VIII. i Franje Petrića (Patrizi). Posebno pišem rad o ikonografiji Ville Bevedere u Frascatiju (*Villa Bevedere di Frascati*) i koliko mi je iskrslo pred očima, ne iz dokumenata, kojih nema, vjerujem da su tajnovita osnova (*l'impianto esoterico*) i zatvoreno ukrašavanje (*decorazione ermetica*) (što sam ja razabrala), plod suradnje, mnogo snažnije i važnije od strane platonističkoga filozofa, nego što se to smatra i znade. To

su moje slutnje (*intuizioni*) koje se temelje na mojem skromnom poznavanju predmeta i poznavanju onoga što je pisao Petrić. Bilo bi mi drago biti u dodiru s Vama kako bih Vam se mogla obratiti s nekim pitanjima, ako Vam je to drago.

Ja sam u Rimu, i rečeno mi je da Vi dolazite često ovamo, no kako god bilo, postoji e-mail koji puno pomaže u tim slučajevima. Bit ću Vam vrlo zahvalna ako mi budete htjeli odgovoriti.

Srdačan pozdrav,

Antonella Fabriani Rojas«.

Gospođa Petrić Bajlo, sudionica simpozija o Franji Petriću u Cresu, spomenuta u pismu, bila je posrednica upoznavanja dr. Fabriani Rojas i mene oko Franje Petrića. Valjalo bi dr. Antonelli Fabriani Rojas, voditeljicu arhiva Aldobrandini, pozvati na Cres. Ona bi zacijelo dogodine obogatila simpozij novim saznanjima o Petriću.

U vezi s »Nekrologijem«, iz kojeg smo doznali da je Petrić bio filozof kardinala Cinzija Aldobrandinija, postavlja se i pitanje: je li se kardinal zauzeo za svojega štitenika i kućnoga filozofa Petrića kad je ovaj upravo kao filozof pao u nemilost sv. Oficija? Ako jest, zašto nije uspio? Ne znamo. No, možemo nabaciti da je sam kardinal Cinzio bivao na rubu milosti i nemilosti rimskoga dvora.

Petrić je zacijelo u svojem lijesu sahranjen u grob u kojem je ležao Tasso. Kob groba Franje Petrića vezana je uz kob groba Torquata Tassa. A grob Torquata Tassa prolazio je od zle kobi – ni spomen-ploče na grobu, do dobre kobi – velebnog nadgrobno spomenika. Tasso je, i potom Petrić, bio pokopan ispod stepenice glavnog oltara. U 17. stoljeću bit će tako pokopan i Gianlorenzo Bernini u bazilici Santa Maria Maggiore u Rimu; knezu rimskoga baroka jedini spomenik bit će i do danas jest ime uklesano u stepenici glavnoga oltara. Kad vodim naše hodočasnike u baziliku Svete Marije Velike uvijek ih povedem do Berninijeva groba i pokažem skroman grobni spomen velikog umjetnika. Prilikom premještaja Tassovoga tijela 1601. načinjen je olovni lijes, u koji je tijelo položeno, a lijes providen natpisom. Lijes sam razgledao u Museo Tassiano u Rimu nadomak crkve sv. Onofrija. A na natpisu na lijesu se ne spominje ni usput da je uz Tassa pokopan i Franjo Petrić. Lijes je bio smješten u kapeli prvoj lijevo od ulaza u crkvu. I nad grobom je bila nadgrobna ploča Torquatu Tassu, koju sam razmotrio u Museo Tassiano, na kojoj također nema spomena Petrića. Godine 1608. podignut je dostojan nadgrobni spomenik Torquatu Tassu s natpisom na kojem isto nema spomena Franje Petrića kao suokopanika. Zaslugom bl. Pija IX. 25. travnja 1857., na godišnjicu Tassove smrti, otvoren je olovni lijes Torquata Tassa iz 1601. i pregledana kost po kost. I tijelo je pokopano u novom lijesu podno velebnoga spomenika. Natpis na grobu ne spominje Franju Petrića. Spomenik stoji dandanas u kapeli sv. Jeronima, prvoj s lijeva od ulaza u crkvu sv. Onofrija.

Gdje je završilo tijelo Franje Petrića? Kad se prekinulo »sputništvo« dvojice suokopanih sputnika? Zacijelo, kad su ispod počivališta, groba/grobnice podno stepenice glavnoga oltara, 1601. preseljeni. Put Tassov smo mogli pratiti dalje jer su se postavljali nadgrobni natpisi, spomen-ploče. Dok je Torquato Tasso dobio grobnu spomen-ploču, sve ljepšu s vremenom i na kraju klesani spomenik, Franjo Petrić nije nikada dobio nadgrobnu ploču, ni natpis. Ali, kosti su mu zacijelo negdje u crkvi sv. Onofrija, na Gianicolu, jednom od sedam rimskih brežuljaka, premještene one davne 1601. godine iz prvog,

s Tassom dijeljenoga groba, podno stepenice glavnoga oltara. Ali gdje? Nije, dakako, isključeno da su kosti svih mrtvih skupljene i pohranjene na jednom mjestu u crkvi, o čemu, međutim, ne znam nikakvog dokaza. Predmnijevam da su kosti Franje Petrića, s njegovim lijesom, prenesene, premještene s ukopa ispod stepenice glavnog oltara u prvu lijevu kapelicu od ulaznih vrata, kapelicu sv. Jeronima kamo i kosti Torquata Tassa. S tom razlikom što je Tassu postavljena spomen-ploča, a Petriću nije. Svakako je, držim, svaki bio u svojem lijesu. Tasso je prenesen u olovni lijes. Petrić očito ne. Ili je premješten u svojemu lijesu ili su pak samo kosti same prenesene i sahranjene u kapeli sv. Jeronima. Iskapanja u kapeli možda bi došla do Petrićevog lijesa, odnosno do njegovih kostiju.

Znakovito je da je Franjo Petrić manje od pola godine prije smrti, 13. listopada 1596., bio primljen, na vlastitu molbu, aklamacijom »vivae vocis oraculo« u Hrvatsku/ilirsku kongregaciju sv. Jeronima u Rimu, uz hrvatsku crkvu sv. Jeronima – o čemu sam držao izlaganje ovdje na Cresu na simpoziju o Petriću 2005. – i da će zacijelo konačno počivalište naći u kapeli sv. Jeronima unutar crkve sv. Onofrija. Požalio bih što nije i Franjo Petrić uz hrvatske odličnike kao Ivana Lučića, Stjepana Gradića, Ivana Paštrića i ine (koji će biti tu sahranjeni), pokopan u »hrvatskom panteonu« u Rimu, u hrvatskoj nacionalnoj crkvi sv. Jeronima. Istražio sam onodobne odluke Ilirske/hrvatske Kongregacije sv. Jeronima u arhivu Hrvatskog papinskoga zavoda sv. Jeronima u Rimu, no nema ni traga govoru o tome da bi se Petrića bilo ukopalo u crkvi sv. Jeronima.

Zanimljivo je da su u Tassovoj blizini u crkvi sv. Onofrija pokopani poslije Petrića pjesnici: Englez John Barclay, a 1712. Alessandro Guidi, »prope magnos Torquati cineres«, kako piše na nadgrobnoj ploči. On je pokopan u kapelici susjednoj kapelici sv. Jeronima gdje počiva Tasso. Ne, dakle, u istoj kapelici gdje je Tasso.

Dok se kob groba Torquata Tassa od zle kobi – da pet godina nije imao ni znaka nad grobom, promijenila u dobru kob – velebni spomenik, Franjo Petrić je ostao na prvotnoj kobi, koju je par godina dijelio s Tassom – bez ikakvoga nadgrobnoga znaka. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti nastojala je i nastoji, ne bez teškoća, da se Petriću postavi spomen-ploča u crkvi ili uz crkvu sv. Onofrija u Rimu, u čemu i sâm sudjelujem.

»Habent sua fata libelli« (»Imaju knjige svoju kob«). I grobovi imaju svoju kob. Vidjesmo kob groba Franje Petrića.

Ivan Golub

The Fate of Franjo Petrić's Grave: Quests

Abstract

Thorough research on finding Petrić's grave, conducted in the Church of St. Onofrio and the Torquato Tasso Museum in Rome, as well as in literature, has resulted in the knowledge about the nature of relationship between Franjo Petrić and Cardinal Cinzio Aldobrandini during Petrić's Roman period: Petrić was the official court philosopher of Cardinal Aldobrandini, the secretary of State of His Holiness the Pope, and the nephew of Pope Clement VIII. Cardinal Aldobrandini, closely connected with Torquato Tasso, most likely chose Tasso's grave in the Church of St. Onofrio in Rome as the place of Petrić's burial, in order that his court poet and philosopher rest together.

Key words

Franjo Petrić's grave, Cinzio Aldobrandini, Torquato Tasso, Church of St. Onofrio in Rome, Aldobrandini Archive